

БНХАУ БОЛОН МОНГОЛ УЛСЫН ХОЁР ТАЛЫН ХАРИЛЦААНЫ ТУХАЙ ӨГҮҮЛЭХ НЬ

*Н.Улаан-Од**

Хятад, Монгол хоёр улс нь хөрш зэргэлдээ улс бөгөөд хилийн шугамын урт нь 4676 км-д хүрдэг. 1949 оны 10-р сарын 16-ны өдөр хоёр улс дипломат харилцаа тогтоосноос хойших хагас зуун жилийн хугацаанд саад тогтвортой он жилүүдийг туулж, сайн хөршийн найрсаг харилцааг хөгжүүлсээр ирсэн юм. Онцгойлон сүүлийн арваад жилд хоёр улсын харилцаа дээд хэмжээнд хүрч, олон салбарт хамтын ажиллагаагаа гүнзгийрүүлэн эрчимжүүлж байна.

Нэг. Хоёр талын найрсаг харилцаа

1994 онд Хятад, Монгол хоёр улс нь “Хятад, Монголын найрсаг харилцаа хамтын ажиллагааны гэрээ”-г дахин шинээр байгуулсан явдал нь хоёр улсын харилцаан дахь улс төр, хууль цаазын эрүүл саруул, тогтвортой хөгжих үндэс суурийг тавьж өгсөн юм.

XXI зуунд урт хугацаанд харилцан итгэлтэй, хөрш улсын найрсаг харилцааг үргэлжлүүлэн хөгжүүлэх үүднээс Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Н.Багабанди 1998 оны 12-р сард Хятад улсад, БНХАУ-ын тэргүүлэгч асан Зян Зэминь 1999 оны 7-р сард Монгол Улсад тус тус айлчилсан нь хоёр улсын улс төр, эдийн засаг, соёл, шинжлэх ухаан, техник мэргэжлийн хамтын ажиллагааны харилцаанд маш чухал ач холбогдолтой болсон бөгөөд ялангуяа хоёр орны худалдааны салбарт онцгой таатай нөхцлийг бүрдүүлж өгсөн юм. 2002 оны 1-р сард Монгол Улсын Ерөнхий сайд Н.Энхбаяр Хятад улсад албан ёсны, 2003 оны 6-р сард Ху Жиньтао тэргүүлэгч Монгол Улсад төрийн айлчлал тус тус хийж, хоёр улсын найрсаг харилцааг түншлэлийн харилцааны төвшинд хүрснийг зарлаж, дахин хамтарсан албан мэдээнүүд гаргасан явдал нь манай хоёр улсын харилцаа нэгэнт дээд хэмжээнд хүрснийг харуулж байна. Сүүлийн жилүүдэд хоёр улсын харилцан ашигтай хамтын ажиллагаа өргөжин хөгжиж, Хятад улс нь Монгол Улсын хамгийн том худалдааны түнш, хөрөнгө оруулагч улс болоод байна. Олон улсын асуудалд хандах хоёр талын байр суурь нь ойролцоо байж, харилцан бие биеэ дэмжин, үр ашигтай хамтран ажиллаж байна.

Хятад улсын Засгийн газраас Монгол Улстай эв найртай эрх тэгш хандах, элэгсэг дотно найрсагаар харилцах бодлого чиглэлийг ямагт гуйвшгүй баримталж ирсэн бөгөөд Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг хүндэтгэн үзсээр ирсэн юм.

*Н.Улаан-Од - Өвөр Монголын Их сургуулийн Хөрш орон судлах хүрээлэнгийн судлаач

Хоёр. Хоёр талын улс төрийн харилцаа

Монгол Улс нь Хятад улсыг хамгийн түрүүнд хүлээн зөвшөөрсөн улсын нэг бөгөөд 1960 онд “Хятад, Монголын харилцан туслалцах гэрээ”, 1962 онд “Хилийн гэрээ”-г байгуулсан юм. 1994 онд “Хятад, Монголын харилцан туслалцах гэрээ”-г дахин засварласны үндсэн дээр “Хятад, Монголын найрсаг хамтын ажиллагааны харилцааны гэрээ”-нд гарын үсэг зурснаар хоёр улсын улс төр, эдийн засаг, соёл боловсрол, цэргийн зэрэг бүхий л салбарт найрсагаар харилцаж ирсэн түүхтэй. Монгол Улсаас Хятад улсад айлчилсан томоохон төлөөлөгчид гэвэл Ерөнхий сайд Ю.Цэдэнбал (1952, 1959, 1962 он), АИХ-ын Тэргүүлэгчдийн дарга Ж.Самбуу (1954 он), МАХН-ын нэгдүгээр нарийн бичгийн дарга Дамба (1956 он), АИХ-ын дарга Жаргалсайхан (1960 он), АИХ-ын дарга Ринчен (1988 он), АИХ-ын Тэргүүлэгчдийн дарга П.Очирбат (1990 он), Улсын Бага Хурлын дарга Р.Гончигдорж (1991 он), Ерөнхий сайд Д.Бямбасүрэн (1992 он), АИХ-ын дарга Н.Багабанди (1994 он), Ерөнхий сайд П. Жасрай (1996 он), Ерөнхийлөгч Н.Багабанди (1998 он), Ерөнхий сайд Амаржаргал (1999 он), АИХ-ын дарга Р.Гончигдорж (2000 он), Ерөнхий сайд Н.Энхбаяр (2002 он) зэрэг юм.

Монгол Улсад айлчилсан Хятад улсын гол гол удирдах хүмүүс гэвэл: Ерөнхий сайд Жөү Эньлай (1954, 1960 он), улсын дэд тэргүүлэгч Жү Дэ (1950 он), улсын тэргүүлэгч Ян Шанкүнэ (1991 он), Ерөнхий сайд Ли Пэн (1994 он), БХАТИХ-ын Байнгын Хорооны дарга Чяо Шы (1997 он), Гадаад Харилцааны дарга Чянь Яишэнь (1997 он), улсын тэргүүлэгч Зян Зэминь (1999 он), ХКН-ын Төв Хорооны нарийн бичгийн дарга нарын газрын дарга Вэй Жянынин (2000 он), улсын тэргүүлэгч Ху Жиньтао (2003 он) зэрэг байна. Хоёр улсын дээд зиндааны удирдах хүмүүсийн харилцан айлчлал өргөжиж ирсэн явдал нь хоёр улсын хамтын ажиллагаанд таатай уур амьсгалыг бий болгож өгчээ.

Гурав. Хоёр талын эдийн засгийн харилцаа

1951 онд Хятад, Монгол хоёр улс нь худалдааны харилцаа тогтоосноос хойш, 1989 онд хоёр улсын засгийн газрын хооронд эдийн засаг, худалдаа, шинжлэх ухаан, техникийн хамтын ажиллагааны комисс байгуулсанаар өнөөг хүртэл долоон удаа чуулга уулзалт хийсэн юм. 1991 онд хоёр улсын засгийн газар худалдааны шинэ гэрээ байгуулж “Хөрөнгө оруулалтыг хамгаалах гэрээ”-нд гарын үсэг зурсан юм. Хятад улсын Гаалийн ерөнхий газрын бүртгэлээр 2003 онд Хятад, Монголын худалдааны нийт хэмжээ 440 сая ам.долларт хүрч, үүнээс Хятадын экспортын хэмжээ 160 сая ам.доллар, импортын хэмжээ 280 сая ам.долларт хүрсэн тооцоо гарчээ. Монголын талын бүртгэлээс үзвэл

2003 оны эцсийн байдлаар Хятад, Монголын хамтарсан аж ахуйн нэгж нийт 1050 болж, хөрөнгө оруулалтын хэмжээ нь 281 сая ам.долларт хүрч, Монгол дахь гадаадын хөрөнгө оруулалтын 40%-ийг эзэлж, нэгдүгээр байрыг эзэлж байна.

1985 оноос эхлэн хоёр улс нь засгийн газар хоорондын худалдааг хөгжүүлэхийн зэрэгцээ хил худалдааг ч өргөжүүлж иржээ. Одоохондоо Хятадын Өвөр Монгол, Шиньжаан, Нинся, Хэбэй, Гирин зэрэг муж хот ӨЗО нь Монгол Улстай хил худалдаа хийж байна.

Дөрөв. Хоёр талын соёл, боловсрол, шинжлэх ухаан, техникийн харилцаа

Хятад, Монгол хоёр улс нь 1951 онд соёлын харилцаа тогтоосноос хойш өнөөг хүртэл олон салбарт соёлын солилцооны хамтын ажиллагааг өрнүүлж иржээ. 1994 онд хоёр тал нь “Хятад, Монголын соёлын хамтын ажиллагааны гэрээ”,¹ 1998 онд “Хятад, Монголын 1998—2000 оны хоорондох соёлын хамтын ажиллагааны хэрэгжүүлэлтийн төсөл”, 2001 онд “Хятад, Монголын 2001—2003 оны хоорондох соёлын солилцооны хамтын ажиллагааны хэрэгжүүлэлтийн төсөл”-д гарын үсэг зуржээ. 2001 оны 5-р сард Монголын Улсын БСШУЯ-ны сайд А.Цанжид, 2002 оны 3-р сард Монголын РТХЭГ-ын дарга Ганболд Хятадад амжилттай айлчлал хийсэн юм.

1987 онд Хятад, Монгол хоёр улс нь хориод жил тасалдсан шинжлэх ухаан, техникийн солилцооны харилцаагаа сэргээж, “1987—1988 оны хоорондох шинжлэх ухаан, техникийн хамтын ажиллагааны төсөл”-д гарын үсэг зурсан юм. 1989 онд Монгол Улсын Засгийн газрын шинжлэх ухаан, техникийн хамтын ажиллагааны төлөөлөгчид Хятадад айлчилснаас хойш жил бүр энэ “төсөл” тогтмолжиж ирлээ. 1999 оны 8-р сард Хятадын ШУА-ийн дарга Лү Юншян, 2001 оны 11-р сард Хятадын ШУА-ийн дэд дарга Ян Байлин нар тус тус Монголд айлчилж хоёр талын шинжлэх ухаан, техникийн салбарт хамтын ажиллагааг эрчимжүүлэхэд зохих хувь нэмэр оруулсан юм.

Хятад, Монголын боловсролын солилцоо нь 1952 оноос эхэлсэн бөгөөд өнөөг хүртэл маш амжилттай хөгжиж ирсэн юм. 1996 онд Монгол Улсын Шинжлэх ухаан гэгээрлийн яамны сайд Төмөр-Очир Хятадад айлчилж хоёр тал “Хятад, Монголын 1996—2000 оны хоорондох сурган хүмүүжлийн солилцооны хамтын ажиллагааны төсөл”-д гарын үсэг зурсан юм. 1998 онд хоёр тал нь “Хятад, Монголын засгийн газрын хооронд төгсөгчдийн үнэмлэхийг харилцан хүлээн зөвшөөрөх гэрээ”-г байгуулжээ. 2000—2003 оны хооронд засгийн газрын шугамаар Хятадад мэргэжил дээшлүүлж байгаа буюу суралцаж байгаа Монголын оюутны тоо 180 болж, Хятадаас Монголд засгийн газрын шугамаар

хориод хүмүүс мэргэжил дээшлүүлж байна. 2002 оны 5-р сард Хятадын Боловсролын Яамны дэд сайд Жан Тяньбао тэргүүтэй төлөөлөгчид Монгол Улсад айлчилсан байна.

Тав. Бусад талын харилцаа

Хятад, Монгол хоёр улсын харилцаа өргөжихийн хамт хоёр улсын консулын харилцаа ч тасралтгүй хөгжиж ирсэн юм. 1986 онд хоёр улсын засгийн газар Бээжин хотноо “Хятад, Монголын Консулын гэрээ”-г байгуулж, 1990 онд Монгол Улсаас Хөх хотод суух ерөнхий консулын газрыг сэргээж, 1996 онд уг Консулын төлөөлөгчийн газрыг Эрээн хотод байгуулан ажиллуулж байна. 1997 онд хоёр улсын засгийн газраас “Хятадын Гонконгд Монгол Улсын өргөмжит консулын газрыг нээх гэрээ”-г байгуулснаар Гонконг, Монголын иргэд харилцан зорчихдоо виз авах шаардлагагүй болсон юм. Хятад, Монгол хоёр улсын консулын солилцооны хөгжил нь хоёр орны эдийн засаг, худалдаанд ихээхэн үүрэг гүйцэтгэж байна.

1991 онд Хятад, Монгол хоёр улсын хооронд хилийн боомтод холбогдох гэрээ, хэлэлцээр байгуулснаар одоо хоёр тал 11 боомт нээн ажиллуулсаны дотор Эрээн-Замын-Үүдийн боомт нь байнгын, бусад нь улирлын ажиллагаатай боомт болсон юм. Мөн Бээжин-Улаанбаатар, Хөх хот- Улаанбаатарын хооронд тогтмол нислэг хийж байна.

Зургаа. Оршин буй асуудал, бэрхшээл

1. Хятад, Монгол хоёр улсын улс төрийн харилцаанд шийдвэрлэгдээгүй ямар нэг маргаантай асуудал байхгүй бөгөөд эдийн засгийн харилцаанд, харилцан ойлголцохгүй байх явдал хааяа гардгийг үгүйсгэхгүй, гэвч үүнийг хэвийн үзэгдэл гэж үзэх хэрэгтэй.

2. Хятад улсаас Монгол Улсад ойролцоогоор мянга гаруй компани эдийн засаг худалдааны чиглэлээр хууль ёсны үйл ажиллагаа явуулж байна. Гэвч заримдаа Хятадын иргэдийн хууль ёсны эрх ашиг нь Монгол Улсын хууль дүрмийн хамгаалалтыг хүртэж чадахгүй явдал гардаг.

3. Хятад, Монгол хоёр улс нь хэдийгээр ДХБ-ын гишүүн улс боловч зарим төлбөр тооцооны маргаантай асуудлыг шийдэхдээ түүний дүрэм журмаар нь шийдвэрлэж чадахгүй явдал заримдаа гардаг.

4. Хятад улсаас Монголын зарим нэр төрлийн бүтээгдэхүүнийг худалдан авахад заавал гуравдагч улсаар дамжуулан гэрээнд гарын үсэг зурдаг саад бэрхшээл байдаг.

5. Хятад улсаас гаргадаг итгэмжийн үнэмлэхийг зөвхөн гуравдагч улсаар дамжуулан баталгаажуулсан нөхцөлд Монголын тал хүлээн зөвшөөрдөг нь ихээхэн хүндрэлтэй юм.

6. Сүүлийн жилээс Монголын жижиг наймаачид Хятадын хямд, чанар муутай бараа зөөвөрлөж, Хятад улсын албан ёсны шугамаар оруулж байгаа барааны нэр хүндийг бууруулах үзэгдэл гардаг.

Ашигласан материал

1. 1950-2003 оны хооронд нийтлэгдсэн Хятад, Монголын харилцаанд холбогдох зарим албан бичиг, ном зохиол.
2. Хятад, Монголын дээд зиндааны удирдлагын харилцан айлчлалтын үеэр хэлсэн үгийн эх материалаас
3. Хоёр талын жил бүр гаргадаг тоо бүртгэлийн товхимол.
4. Хятад улсын “Ардын өдрийн сонин”, “Өвөр Монголын өдрийн сонин”. Монгол Улсын “Ардын эрх”, “Өдрийн сонин”-ны зарим дугаар.